

Gustav Schroedter og Landemodet i Roskilde den 29. Juni 1707.

Af J. O. Arhnung.

Gustav Schroedter.

Gustav Schroedter, Forfatteren til den lille nedenfor aftrykte Skildring fra Landemodet — Synodus Johannea — i Roskilde i 1707, var født i Güstrow i Mecklenburg, studerede i Rostock 1688, derefter i Wittenberg, tog Magistergraden og var i nogle Aar dansk Legationspræst i Spanien og Frankrig, fra hvilket Land han begav sig til Danmark i 1707. Aaret efter blev han voceret til Præst i Süderau (Sydøst for Crempe i Steinburg Amt); siden blev han Overconsistorial-Assessor og Præst i Glückstadt fra 1712—1722, da han døde¹. Ved en Auktion i Altona d. 13. Nov. 1724 bortsolgttes hans mægtige Samling af Bøger og Manuskripter, »quos b[eatus] possessor in Hispania et Gallia magna ex parte ipsemet summa industria collegit«. Auktionskataloget, af hvilket et Eksempplar opbevares paa det kgl. Bibliotek, er paa ikke mindre end 854 Sider².

Gustav Schroedter i Roskilde.

Henning Meyercrone, dansk Envoyé gennem 25 Aar ved det franske Hof, var i 1706 faldet i Unaade hos Ludvig XIV og maatte med Hustru og Følge, herimellem den danske Gesandtskabspræst Gustav Schroedter, rejse hjem til Fædrelandet. Schroedter har følt sig personlig knyttet til den

¹) Otto Arends: Gejstligheden i Slesvig og Holsten fra Ref. til 1864.

²) Catalogus Bibliothecæ Gustavi Schroedteri, Hamburg 1724.

fintdannede Familie Meyerchrone og har mulig frygtet at forblive i Paris, da det danske Gesandtskabskapel til den franske Regerings Misfornøjelse havde været et Tilholdssted for Hugenotter¹. Den 16. Febr. 1707 var Selskabet naaet saa langt, at man kunde forlade Hamburg, efter Ordre fra det danske Hof med København for Øje. Rejsen gik langsomt for sig, thi først Lørdag den 12. Marts Kl. 8 Aften ankom man til Roskilde, »da Madame sich und uns alle in das schöne Haus, so ihr gehöret², sehr wohl und beqwem logirte«³. Saa nær Endemaalet for Rejsen blev Henning Meyerchrone imidlertid alvorligt syg og maatte i længere Tid forblive i Roskilde⁴. Til Dels af Hensyn her til tog ogsaa Gustav Schroedter en Tid lang Ophold i denne By. Han var her vistnok uafbrudt fra 12. Marts til sidst i Juni Maaned, og ogsaa i de følgende Maaneder kom han hyppigt herved for kortere eller længere Tid⁵.

Det fra Begyndelsen af ufrivillige Ophold i den gamle Domkirkeby blev imidlertid fuldt udnyttet af Gustav Schroedter. Med de udpræget antikvariske Interesser, han var i Besiddelse af, fandt han her en ideel Arbejdsmark. Først og fremmest i Domkirken, hvor den udmærkede Klokker, Søren Viborg, var ham behjælpelig og meddelte ham flere interessante Oplysninger fra sin lange Virksomhed i Domkirkens Tjeneste. Schroedter ønskede at afskrive

¹) Dansk biogr. Leksikon (Meyerchrone, Henning).

²) Muligvis Md. Meyerchrones Barndomshjem, idet hun var en Datter af Roskildeborgmesteren Herman Schröder.

³) G. Schroedters Rejsedagbog »Etliche Reisen nach Holland, Frankreich, Dennemarck 1685—1710« i Ms. paa det kgl. Bibl. (Ledr. 432), S. 417, 444.

⁴) Dansk biogr. Leksikon skriver om H. Meyerchrone, at han d. 28. Juli 1707 døde i Roskilde. Det anførte Dødssted er næppe rigtigt. Mindst to Maaneder forinden maa han være blevet flyttet til København, hvor han iflg. et Brev af 26. Maj 1707 fra Prof. C. Reitzer til Arne Magnusson laa »ælendig syg« (Arne Magnussons private Brevveksling S. 380), og hvor han ogsaa efter sin Død blev begravet.

⁵) Rejsedagbogen S. 447—48, 450—54, 456, 487, 489 f., 495, 503, 523, 529 f.

alle Inscriptionerne og optegne, hvad andet mærkeligt der fandtes i Domkirken, og Resultatet af hans Bestræbelser foreligger i et værdifuldt, af ham selv egenhændigt skrevet Manuskript (Ny kgl. Sml. 706 4°), uden at jeg her tør afgøre, hvor meget i dette der beror paa selvstændigt Arbejde fra Schroedters Side, og hvor meget der kan skyldes Afskrift af en ældre Kilde. Der er i hvert Fald Ting i det, man maa være ham meget taknemmelig for, saaledes Oplysningerne om Helges Mindetavle og den palæografisk interessante Aftegning af Indskriften paa den, medens den endnu var hel.

Det er i øvrigt hans Rejsedagbog¹, der fortæller os om hans Ophold i Roskilde, og det er fra den, at den følgende Skildring fra Landemodet er taget².

Landemodet i Roskilde den 29. Juni 1707.

»Den 29 Junii Mittwochens sahe ich zu Rodschild die Introduction des Stiftts-Probsten und den Synodum an. Denn alhie wird 2 Mahl im Jahr, als jetzo und im Winter ein Synodus gehalten, zu welchem unter Direction des Stiftt-Amptmans, der jetzo Hr. Geh. Rath Krabbe³ ist, und des Bischoffs von Seeland, jetzo Hr. D. Bornemans⁴, alle Pröbste in Seeland sich versamlen müssen; welche aber in Person nicht erscheinen können, mögen für sich einen Prediger aus ihrer Probsteÿ ernennen, welcher, wan er von denen Pröbsten mit einem eigenhändigen Schreiben accreditiret ist, im Synodo an ihrer Stelle sitzet und ihre

¹) Rejsedagbogen (Ledr. 432) er, ligesom den ovennævnte Gravskriftfortegnelse (Ny kgl. Sml. 706 4°), uden Forfatternavn; men efter hvad Dr. Ellen Jørgensen venligt har meddelt mig, kan begge Manuskripter med Sikkerhed tillægges Gustav Schroedter, da man har saa meget andet af ham, at man uden Vanskelighed kan bestemme Haandskriften.

²) Rejsedagb. S. 447 f.

³) Otte Krabbe var fra 1682 Stiftsbefalingsmand over Sjællands Stift og Amtmand over Roskilde Amt; 1695 blev han Gehejmeraad.

⁴) Henrik Bornemann, Biskop fra 1693 til sin Død 1710.

Function verrichtet. In solchem Synodo werden alle Ecclesiastica, die im halben Jahr fürgangen, protocolliret und die schweren Sachen abgethan. Beÿ diesem Synodo aber war dieses noch extraordinair, dass der Hr. [Christen] Worm¹, Pastor an Marien Kirche in Copenhagen und an s[elig] Dorschæi² Stelle erwählter Stiftts-Probst in Seeland, solte jetzo als Stifttsprobst recipiret und introduciret werden. Alle Ceremonien bestunden darinnen, dass in der schönen Kirche zu Rodschild der Gottesdienst wie am Mittwochen ordentlich gehalten wurde. Die Predigt aber hielte einer derer frembden Pröbste, die zum Synodo erschienen waren. Nach geendigter Predigt, Communion, gehaltener Kirchen-Musique und Endigung des ordentl. Gottesdienstes versamleten sich die Pröbste auff dem Chor des Altars u[nd] stelleten sich an beÿden Seiten in die Lenge herunter. Für dem Altar wurd eine Bäncke gesetzt und darauff 2 kleine Kissen gelegt; für solcher Bäncke stellte sich Hr. Probst Worm, den Altar anschauend, darauff kam der Bischoff Borneman, dem sein Famulus mit einem kurtzen schwartzen Mantel folgte, 2 Bücher unter dem Arm tragend und sich mit denenselben an der Seite des Altars stellend, welches 2 Exemplaria von der dänischen Kirchen-Ordnung waren. Der Bischoff stellte sich zwischen dem Altar und Hr. Worm, den Rücken gegen den Altar und das Gesicht gegen Hr. Worm kehrend. Der Bischoff hielte darauff eine lateinische Oration über die Wörter Galat. VI, 2: Einer trage des andern Last, und V[ersiculus] s[eqvens]³: Ein jeglicher wird seine Last tragen. Welches er nach vorhergegangener Erklerung auff dem Probst Worm also applicirte, dass, ob er gleich seine eigene Last als Pastor seiner Gemeinde zu tragen, dennoch auch

¹) Fornavnet Christen staar in blanco. Chr. Worm var Stiftsprovst 1707—10 og Biskop fra 1710 til sin Død 1737.

²) Hans Pedersen Dorschæus, Stiftsprovst fra 1698 til sin Død 1706.

³) Med Versiculus seqvens maa sigtes til Vers 5: thi hver skal bære sin egen Byrde.

als Probst seine (des Bischoffs) und derer übrigen Pröbste Last in Regierung der Kirchen solle mit tragen helffen, insonderheit, da er ihn an seiner Seite als Stiftts-Probst und den fürnehmsten und ersten Probst in Seeland setzte. Darauff legte er ihm den Eid für aus dem gedruckten Kirchenbuch, der Bischoff nahm ein Exemplar in der Hand, und Hr. Probst Worm das andere; der Probst Worm las solchen Eid kniend in lateinischer Sprache laut her, that den Eid mit aufgehobenen Fingern hinzu. Darauff recipirte ihn der Bischoff und gratulirte ihm öffentlich. Nachdehm dieses geschehen, gingen die Geistlichen alle in ihrer Ordnung beÿ Paaren aus der Kirchen in ein Haus am Kirchhoffe auff einen Saal, der zum Synodo destiniret. Auff solchem Saal, der in der Länge gehet, stehet grade aus für dem Fenster ein runder Tisch, an solchem sitzen der Stiftts-Amptman, der Bischoff, der Stifttsprobst Hr. Worm und Duhm-Probst Hr. Johnsen¹, der alle Zeit zu Rodschild Probst ist und nebst dem Stiftts-Probst über alle übrige Pröbste in Seeland den Rang hat. An beyden Seiten aber an denen Wänden herunter sitzen die übrigen Pröbste getheilet auff Bäncken, dafür ein langes Brett als ein Tisch hergehet, so etwan in der Mitten auffgeschlagen werden kan, dahinter sie sich setzen und alle für sich etwas zu schreiben haben. Wan der Synodus angehet, wird vom Bischoff eine Collecte gesungen und von allen Pröbsten geantwortet. Darauff werden die Sachen alle nacheinander fürgetragen und protocolliret. Sie sitzen ordentlich im Synodo von der Zeit an, da sie aus der Kirchen kommen, bis abends umb 7 Uhr ohne auffzustehen. Es ist in solchem Saal ein Gehedje², dafür die Leute stehen und zuhören können; der Küster und Cantor der Rodschilder Kirche dienet ihnen wo etwan nöthig.«

Den ovenfor aftrykte Skildring maa staa ved sit eget

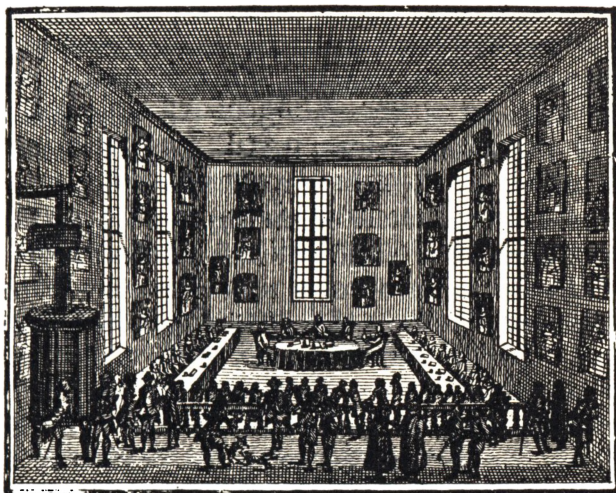
1) Søren Jonæsen, Domprovst ved Roskilde Domkirke fra 1691 til sin Død 1717.

2) Nu Gehege: Indhegning, Hegn.

Værd. Den skyldes en kundskabsrig og vidtberejst fremmed Teolog, der aabenbart forstod den Kunst at iagttage og beskrive. Derimod var Schroedter ikke det danske Sprog mægtig, hvad der fremgaar af hans ovenfor nævnte Gravskriftfortegnelse, i hvilken han overspringer Indskrifter paa Dansk. Det er tvivlsomt, om han har haft Udbytte af den egentlige Landemodeprædiken, som en af de fremmødte Provster efter Sædvane holdt; derimod har han som fin Latiner udmærket forstaaet Biskoppens Tale til den nye Stiftsprovst, og han har ved dennes Indsættelse kunnet følge med i hele Handlingens Forløb. Vi kan tænke os, at han fra Domkirken er fulgt med Processionen af Provster over til Konventhuset, hvor Landemodet holdtes, er gaaet med op ad Trappen til 1ste Sal og ind i Mødesalen. Her har han holdt sig i Baggrunden, men brugt Øjnene godt og mærket sig alt. Snart efter har han dog forladt Lokalet, for hvorfor skulde han overvære Forhandlinger, der var altfor specielle til, at de kunde interessere ham, og som han daarligt nok forstod? Han har derfor — lykkeligt nok — undgaaet at høre om den fordrukne Hr. Tyge Stribolt, Kapellanen i Slangerup, der sov i Kirken, naar han skulde gaa paa Prædikestolen, og nogle Gange var mødt saa beskænket i Kirken, at han knap kunde gaa og maatte følges hjem. Hvad Schroedter giver os er ikke det indre Liv i Landemodet, men de ydre Rammer om det.

Vil vi lære Forhandlingerne paa Landemodet at kende, maa vi søge til Landemodeakterne i Landsarkivet for Sjælland. Her er bevaret omkring en halv Snes Manuskripter om Sommer-Landemodet i 1707. Vi skal ikke referere de meget omfattende Sager, der kom for, men forstaar saa godt, hvad Schroedter siger, at Provsterne, fra det Øjeblik de forlod Kirken og begyndte Forhandlingerne og indtil Kl. 7 om Aftenen, ikke rejste sig fra deres Pladser. Det har været en anstrengende Arbejdsdag. Det er yderst lidt Lys, de bevarede Akter kaster over Schroedters Be-

retning. Vi erfarer, at Landemodet nok begyndte den 29. Juni, men holdtes i tre Dage, og at den Provst, som holdt den traditionelle Prædiken, var Provsten fra Baarse Herred, Mag. Jacob Bartholomæisen, og at han prædikede over 2. Tim. 3, 16-17. Beskikkelsen af Professor Christen Worm til Stiftsprovst og Provst over Sokkelunds Herred,

Prospekt af Lande eller Provst Mødet udi Roskilde

som Schroedter gør en Del ud af, nævnes kun med faa Ord i enkelte af Manuskripterne.

Der findes derimod en Kilde, der virkningsfuldt illustrerer den Beskrivelse, Schroedter har givet af Mødestedet for Landemodefórhandlerne, Førstesalen i Konventhuset Nord for Domkirken. Det er et Billede af Landemodet, tegnet af Cramer¹ og stukket af I. Haas i 1754. Det er aftrykt i C. P. Rothe: Udtog og Samling af kgl. Rescripter (Haf. 1754). Vi ser en aflang og høj Sal med

¹) Formentlig Frederik Christian Cramer (1731—68), eller maaske hans Broder Peter Cramer (1726—82). J. Haas har udført Kobberstik efter Billeder af begge Malere.

fladt Loft¹. Paa hver Sidevæg ses to høje, firkantet afsluttede Vinduer og paa Endevæggens Midte et tilsvarende. I Forgrunden til venstre er opstillet en polygonformet Kakkelovn med en mægtig Tromle, fra hvis Overside Røret stiger op, for et Stykke oppe med et Knæk at forsvinde ind i Muren. Det er muligt, at Kakkelovnen stammer fra den Tid, da der i denne Sal af Lector theologiæ holdtes Forelæsninger i det af Kristian 4 oprettede »Gymnasium«. Paa Væggene hænger, i 4 (undertiden 3) Rækker over hinanden, de Bispebilleder, der nu har Plads i Domkirkens Korrunding. Det hele Rum faar herigennem et Præg af respektindgydende Højærværdighed. Midt paa Gulvet ses et stort rundt Bord, Stiftsøvrighedens Bord, hvorom fem Herrer sidder (ingen dog med Ryggen til Beskueren). Uden Tvivl er den midterste Kongens Repræsentant, Stiftamtmanden; tre af de andre maa være henholdsvis Biskoppen, Stiftsprovsten for Sjælland og Domprovsten ved Roskilde Domkirke; men hvem er den femte? Her er i hvert Fald et Punkt, hvor der er en Forskel mellem Billedet og den Beskrivelse, Schroedter har givet, idet denne kun omtaler fire Mænd ved Bordet. Til højre og venstre for det runde Bord, langs hver Side af Salen, ses et langt, smalt Bord — sikkert det af Schroedter benævnte »langes Brett als ein Tisch« — paa hvis Yderside (langs Væggen) Provsterne har Sæde, vistnok paa en lang Bænk uden Rygstød. Den Oplukningsmekanisme i Midten af hvert af de lange Borde, som Schroedter omtaler, og ved hvis Hjælp det blev muligt for Provsterne at komme ind paa deres Pladser, er en Detail, der naturligvis ikke er kommet med paa det lille Billede. Paa Bordet foran Provsterne ligger forskellige Skriverekvisitter (Blækfutraler? Sandbøsser?). De skulde jo alle, naar de kom hjem, hver til sit Herred, aflægge Referat for deres Sognepræster. Paa

¹) Salens Bredde alene var 14 Alen. Nedenunder (i Stueetagen) fandtes »tvende ypperlige hvælvede Kjældere« (Bloch: Roskilde Domskoles Historie (1842) S. 24).

tværs af Salen er der i Forgrunden et Gelænder eller Rækværk (paa drejede Søjler), paa hvis indvendige Sider der, vendt mod Landemodet, dels sidder, dels staar en Række Personer, antagelig Parterne i de forskellige Sager. Foran Rækværket, altsaa helt i Billedets Forgrund, ses en Snes Mennesker, der synes at have god Tid, i passiarende Smaagrupper paa to eller tre. Det er muligt, at det er nysgerrige Tilhørere til Landemodet, ved hvilket der i saa Fald synes at være baade »Offentlighed og Mundtlighed«; men det kan ogsaa være, at det er nyankomne, der venter paa, at deres Sager skal komme for. For det er vel ikke Vidner? Her er i hvert Fald Folk af forskellige Stænder. Enkelte hvisker med Personer paa den anden Side Gelænderet. En træt Mand læner sig op ad Muren. To Smaahunde farer i hinanden, og Ejerne styrter forskrækket til for at skille dem.

Vort Blik søger efter den »Küster und Cantor« (en mærkelig sammensat Bestilling), der ifølge Schroedter opholdt sig her for at være de tilstedeværende til Tjeneste, om det gjordes fornødent. Er det Nr. 2 fra højre, der er klædt i Kjole og løfter sin ene Haand (advarende?) til en Person, der kraftigt støtter sig paa en Stok? Eller er det den venstre af de to kjoleklædte Herrer allerforrest i Billedet? Den højre er det næppe, da han bærer Præstekrave. Hele det brogede Sceneri kan nok motivere den Antagelse, at den paagældende Funktionær har været til Stede ikke blot for at være til Tjeneste for de tilstedeværende, men ogsaa for at vaage over Ordenens Opretholdelse iblandt dem.
